

MAGYAROK ÉS FINNEK

Három nappal október 23-a előtt a Magyar Állami Operaházban, a Finn Nagykövetség rendezésében a hatvanadik évfordulóra mutatták be Csete Örs és Richly Gábor: Vuoden 1956 kasvoja ja kohtaloita – 1956-os arcok és sorsok című elegáns, kétnyelvű kötetét a Docendo kiadó gondozásában, valamint Magyarok és finnek alcímmel Csete Örs hasonnevű kiállítását. A kötet előszavában Csete Örs így ír a kétnyelvű album és a kiállítás születéséről.

CSETE ÖRS

ÖTVENHATOS BARÁTAINK

Két évtizede fotózom az egykori, ötvenhatos budapesti fegyvereseket, s amíg fotózok, beszélgetek velük, s fotóalanyaim életútját is rögzítem. Munkám során kapcsolatba kerültem olyan külföldiekkel is, akik a saját országukban segítettek a magyar forradalom, illetve a menekültek ügyét. Az *Ötvenhatos barátaink* projekt keretében először lengyeleket és olaszokat örökítettem meg, majd 2015-ben Finnországba is eljutottam. A fotózások alatt Richly Gábor történész közreműködésével sikerült egy-egy gesztust, történetet is felidézniük a segítség, a barátság és a szolidaritás változatos formáiból. Volt, aki szimpátiatüntetést szervezett, volt, aki a Magyar Vöröskereszt számára gyűjtött pénzt, papírt vagy rongyot. Mások vért adtak, vagy kötszert készítettek a sebesülteknek. Voltak, akik verset szavaltak, s voltak, akik verset írtak. Még egy finn opera is született, amelyet a magyar forradalom ihletett. Magyarokat és finneket ábrázoló fotóimból 2015. október 23-án kiállítás nyílt a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központban. A kiállítási anyagot ezután több finn városban is bemutatjuk. Az ötvenhatos fegyvereseket és külföldi ötvenhatos barátainkat bemutató portrészorozatom a forradalom 60. évfordulóján Budapesten lesz kiállítva (*a fent jelzett kiállítás – a szerk.*).

A kötet tizennégy magyarországi és tizennégy finnországi interjú során született portrét és történetet tartalmaz. Kétnyelvű kiadványról lévén szó, ez 56 történetet jelent. A könyvvel az egykori fegyveresek, a megtorlás áldozatai és a finn barátaink előtt kívánunk tisztelni. Valamennyi magyar és finn előtt, akik a forradalom oldalán álltak: azok előtt is, akikhez nem juthattam el, illetve akik már nincsenek közöttünk. A még közöttünk élő hétköznapi szereplőkön keresztül megmutatkozik, hogy bár a forradalom ügye elbukott, számos országban mégis cselekvések sora indult meg a forradalom és a menekültek megsegítésére. Ez kétségtelenül egy apró, de lényeges csavarja volt annak a világméretű folyamatnak, amelynek következtében a szocializmusnak nevezett emberi kísérlet végül elbukott.

Köszönet illeti magyar és finn interjúalanyaimat a bizalmukért.

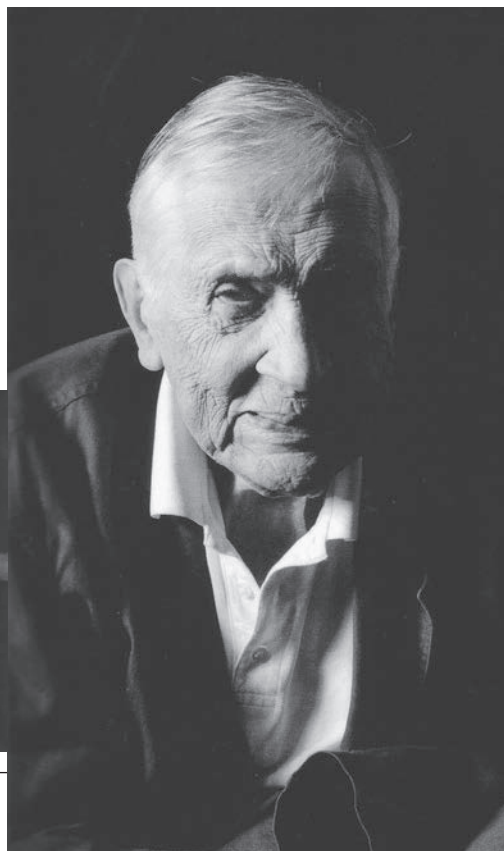
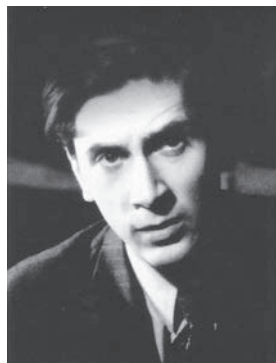
(Részletek az interjúkból)

Einojuhani RAUTAVAARA

1928-ban született Helsinkiben. Az egyik legjelentősebb kortárs, finn zeneszerző, a Sibelius Akadémia nyugalmazott professzora. A magyar forradalom hatására kezdte el komponálni *Bánya* című operáját 1957-ben. Munkásságát számos kintutetéssel ismerték el, többek között a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével. 2016-ban hunyt el.

– Az opera komponálása idején, 1957-ben a Finn Nemzeti Opera pályázatot hirdetett, s elhatároztam, hogy benevezek. A zürichi operaházban véletlenül néhány magyarral találkoztam a szünetben, akikkel beszélgetni kezdtünk. Elmesélték, mi történt az előző évben, s ez adta az ötletet ehhez az operához. De éppen akkor különösen feszült volt a finn–szovjet viszony. A Szovjetunió ismét nyomást gyakorolt Finnországra, s a politikai helyzet veszélyesnek tűnt. Az operaház vezetősége megijedt, hogy kellemetlen következményei lehetnek, ha ilyen művet mutatnak be, ezért nem nyerhetett a pályázaton, csak valamilyen különdíjat kapott. Politikai okokból kellett félretenni. Az opera televíziós változata 1963-ban készült el. 2011-ben volt a zenekari bemutatója, amelyről lemezfelvétel is készült. Különlegesen jó lemezt készítettek belőle. Tehát operaként még nem került bemutatásra a *Bánya*. Nagy öröm számomra, hogy Budapesten bemutatják a Magyar Állami Operaházban, elvégre ott van ennek a legmegfelelőbb helye, nem máshol (*a hatvanadik évfordulóra mutatta be az Operaház – a szerk.*).

195
2016A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

Annikki FABERT

1932-ben született Helsinkiben, középiskolai angol- és franciatanár. 1956-ban a Finn Rádió magyar tolmácsa volt, a Szabad Kossuth Rádió híreit fordította finre, emellett szolidaritási gyűjtésekben is részt vett. A forradalom után a budapesti Finn Nagykövetségen dolgozott, így 1957 óta rendszeresen jár Magyarországra. Nyugdíjas, Helsinkiben él. Nyelvtudásának köszönhetően az interjút magyarul is elkészíthettük vele.

– Volt az édesapám első házasságából egy nálam tizennyolc évvel idősebb nővérem, Maija, akinek volt egy Nándor nevű magyar levelezőtársa. Három-négyéves lehettem, amikor Maija az ölébe vett engem, s azt mondta: „Annikki, majd ha nagy leszel, akkor együtt utazunk Magyarországra.” Szerintem a nővéremnek köszönhető, hogy annyira beleéltem magam a magyarszeretembe. 1948-ban találkoztam itt élő magyarokkal. Akkor már létezett a Magyar Intézet az egyetemen, meg a magyarbarátok köre, s kezdtem odajárni. Egy étteremben jöttünk össze, sokan voltunk. Így kezdődött valahogy. [...]

1952-ben kerültem a Finn Rádióhoz. Azért kerülhettem oda, mert nehéz volt találni olyat, aki tud magyarul. A nővérem munkatársának a férje dolgozott ott, s ő mondta, hogy még hiányzik egy magyar tolmács. Ez nagyon-nagyon fontos volt az életemben, például a sok sportverseny, a vízilabda, amelyben a magyarok nagyon-nagyon jól szerepeltek, életemben először láttam vívást, Gerevichet és a többieket. Amikor hallgattam és közvetítettem, az egész szívemmel beleéltem magam.

A forradalom idején azután a Szabad Kossuth Rádió adásait hall-

Fotó: Csete Örs

gattuk és fordítottuk, az újságok számára is továbbítottuk a híreket. A fiatalok, amilyen én is voltam, általában nagyon-nagyon a magyarok mellett voltunk. Yrjö Liipolának, a híres szobrászunknak volt egy sebesült fiatal katonát ábrázoló szobra az egyetemisták régi székházában. Szerintem ez a szobor nemcsak számomra, hanem mindannyiunk számára az 56-os, magyar forradalom szimbólumává vált. Mindig volt körülötte friss virág, piros-fehér-zöld színűek. A szobor ott van mindig az épületben, de már nem az előtérben, ahol akkor volt. Az egyetemisták mindenfélét készítettek és árusítottak, így akartuk segíteni a forradalmat. Rendeztek ott véradást is, én is adtam.

WITTNER Mária *

1937-ben született Budapesten. A forradalom előtt gépirónőként dolgozott, majd a Corvin közben és a Vajdahunyad utcában fegyverrel harcolt. Ezért 1957 júliusában letartóztatták, első fokon halálra ítélték, mintegy kétszáz napot ült a halálos zárkában. Ítéletét a másodfokú tárgyaláson életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. 1970-ben szabadult, később varrónőként dolgozott. 2006 és 2014 között országgyűlési képviselő volt. Jelenleg Budapesten él, nyugdíjas.

– Egy srác dolgozott a TMK-ban Kalocsán, a Gyűjtőből hozták le, politikai volt ő is. 90-ben voltam a temetésén. Vele „fidiztem”. A „fidizés” börtönszerem. Levezgettünk. Nagy volt a rizikó, kemény fegyelmi járt érte. Ivántól elég sok mindent megtudtam, ő többet érintkezett civilekkel a munkahelyén. Egyszer majdnem lebuktam egy levéllel, de szerencsére sikerült megmenteni egy hippisnél. Akkor írtam Ivánnak, hogy valamit ki kellene találni, mert majdnem lebuktam a levéllel. Ő írta meg nekem a vízírásos módszert, hogy írjuk ezzel a levelet. Bevizeztem egy üres papírlapot, s ráhelyeztem egy kemény valamire. Arra tettem egy száraz papírt, s kemény ceruzával megírtam a levelet a szárazon. Az alsó, vizes papíron szétnyomja a rostokat a kemény ceruza. Amikor megírtam, akkor a felső papírt elvettem fölüle, összetéptem és lehúztam a vécebe, míg az alsót megszáritottam. És ahogy megszáradt, a betűk eltűntek. Összehajtottam, zsebreágtam és vittem, amikor mentünk a

varrodába. Aztán később mód nyílt arra, hogy eljuttassam Ivánhoz. Ha átnedvesedett a papír, megint előjöttek a betűk. Ki lehet próbálni.

Volt egy hatalmas bukásom is vele. Amikor a zárkában az örök kipakolták az asztalt, én csodálkoztam a legjobban, honnan tudták meg, hogy ennek az asztalnak mégiscsak van fiókjá. Mindent, mindent elvittek, azt hittem, a szívem szakad meg, fotófestéktől kezdve mindenem ott volt, amit Ivántól kaptam. Üzentem neki, hogy lebuktam, s mindent tagadjon, mert én tagadni fogok. Amikor Hatvaniné, a börtönparancsnok megkérdezte, hogy honnan szereztem ezeket a sztaniolokat, azt mondtam, hogy átmentem a TTK-ra, nem volt bent senki, s akkor lop-tam belőle, a kötényem alatt hoztam ki. Karácsonyfadísznek kellett,

amelyet ebből a sztaniolpapírból akartunk elkészíteni. Erre kaptam hat hónap összkedvezmény-megvonást, s a makacs tagadásért húsz nap szigorítottat. Ugyanezt megkapta Iván is.

Pert indítottak ellenem, mert a smasszernak azt mondtam, hogy hazudik. Tényleg hazudott. Akkor azt mondta az ügyész, miért nem azt mondtam, hogy nincsen igaz. Hát nem mindegy, hogyan mondom? Megkezdődött a bírósági per, s nem tudott a bíró velem mit kezdeni, mert az életfogytra nem tudott mit adni. Akkor visszautalt a házba, hogy büntessenek meg ott. Elmentek a gyönyörű évek, elment a fiatalság. Nincs kárpótlás. ♦♦

* 2016 októberében Wittner Mária nyerte el az *Emberi Méltóságért* kitüntetését.

2016. OKTÓBER 23-A AZ ÍRÓSZÖVETSÉGBEN

Az Írók a forradalomban című kerítéskiállításán kívül több izgalmas rendezvénnyel is készült a Magyar Írószövetség a hatvanadik évfordulóra. Ennek kiemelkedő eseményeként zajlott október 23-án az Írószövetség ünnepi megemlékezése, amelyen, a székház falán a szabadságharc emlékeit megőrkítő emléktábla és a Gérecz Attila-emléktábla megkoszorúzásakor; Rétvári Bence miniszterhelyettes, parlamenti államtitkár mondott ünnepi beszédet. Ez alkalommal adta át a díszteremben Rétvári Bence a Gérecz Attila-díjat is, valamint Rózsássy Barbara költő, az alapítvány elnökeként az Arany János-díjat. Az Író-

szövetség által Szavakban lobog címen meghirdetett novellapályázat nyertesét pedig Erős Kinga kritikus, a zsűri elnöke jelentette be és laudálta. Az ünnepség A forradalom festője című film vetítésével zárult, amelyet Csontos János író készített Csizmadia Zoltán festőművészről. A film mellett a Csizmadia házaspár '56 magyar ifjúsága címmel kötetet jelentetett meg, amelyben az akkor egyetemista szerzők átélt élményeiről számolnak be írásban. Az alábbiakban e kötet bevezetőjét olvashatják, s közreadjuk a Forradalom festője című dokumentumfilm írásos változatát.

Csontos János Csizmadia Zoltánnal a festő műtermében Magyar Képzőművészeti Egyetem

CSONTOS JÁNOS

„NÉPI TÖRTÉNETÍRÁS”

Van-e a forradalomnak romantikája? Hogy tragikuma és pátosza van, az aligha kétséges. Ám ha 1956 ifjúságáról esik szó, megkerülhetetlen a kérdés: vajon nem törvényszerű-e, hogy – Petőfi Sándor máig meghaladhatatlan receptje szerint – a szabadság összekapcsolódjék a szerelemmel?

Ha a Csizmadia házaspár példáját tekintjük, mindenképpen igenlő a válasz. Ugyanis az 1956-os forradalom egyszerre lelkesítő és vészterhes két hetében, annak egyszeri és megismételhetetlen forgatagában ismerkedtek meg: a képzőművész főiskolai hallgató nem tudott többé elválni a Műszaki Egyetemen tanuló diáklánytól. S hogy a romantika tartós is lehet, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az azóta jóban-rosszban együtt eltöltött hat évtized. Egy ilyen, sikeres házasságba pedig nemcsak a család és a hivatás, hanem a közös szenvedély is jócskán befér. Ez a jó értelemben vett megszállottság ez esetben nem más, mint épp a forradalom. A szerelmi szenvedély összekapcsolódott a szabadság szenvedélyével, s idővel a házastársak óhatatlanul szerzőtársakká is váltak. A közös könyv ily módon forradalmi oknyomozás, s egyben a magántörténelmük eredetmondája is. Csizmadia Zoltán festőművész huszonevesen a Képzőművészeti Főiskola nemzetőrei közé tartozott, s a más tekintetben is hírhedt november hetedikén emberközélből látta, miként esik áldozatul négy hallgatótársa az újra megszálló szovjetek

terrorjának a főiskolán. A mártírok között pedig volt négy katona is, akiket sokáig ismeretlenként aposztrofált még a főiskolai-egyetemi emléktábla is. Csizmadiák személyes érintettségéből sem tudtak belenyugodni a fehér foltokba. Számukra ennek a forradalomnak emberarca van, s elfogadhatatlannak tartották, hogy ne ismerjék az emberek nevét is. Olykor krimibe illő buzgalommal folytatták a nyomozást, levéltárakat és dokumentumokat bújtak kitarotán, s mindeközben óhatatlanul felrajzoltak egy történelmi pannót is a konkrét események mögé. A történet nyomába eredve maguk is kicsit történésszé váltak – ha a népköltészet mintájára létezik népi történetírás, akkor ez a könyv ilyen. Mint minden ilyen áttekintésben, bizonyára vannak vitatható és vitandó kitételek és mozzanatok a hivatásos történészek optikájával nézve, de sokkal több az a forrásértékű adalék, amellyel a szubjektivitásukat végig megvalló szerzők a közös nemzeti emlékezethez munkájukkal hozzájárulnak. E könyv egyik nagy erénye pedig épp az állásfoglalás bátorsága, amelyet az átélt forradalmi élmények hitelesítenek, s amelyek indokolják a hányatott utótörténet rögzítését is. Így aztán ez a mű nem csupán a múlt feltárására tett heroikus kísérlet, hanem a történelem módszeres faggatása is: hogyan él és hal kitüntetett helyzetekben a históriába vetett ember. Ráadásul magyar ember – hiszen 1956 ősze hamisítatlanul magyar történet-sor is.

A forradalom FESTŐJE

Csizmadia Zoltán festőművész és Csontos János riporter az Andrássy út 71, a Magyar Képzőművészeti Egyetem (előtte Képzőművészeti Főiskola) patinás épületénél, a hatalmas kapu előtt állnak.

– Na, itt van, ez az a pisztolygolyó, lenn a kapu sarkában. Ezt nekem szánta... Innen szemből csinálta.

– Hatvan év után is megvannak a pisztoly-nyomok.

– Sőt, ott bent van a mag is.

– Nem ismerek rajtad kívül még egy olyan festőművészt, aki ennyire következetesen festené 1956 témáit. Mi indított téged erre a témaválasztásra?

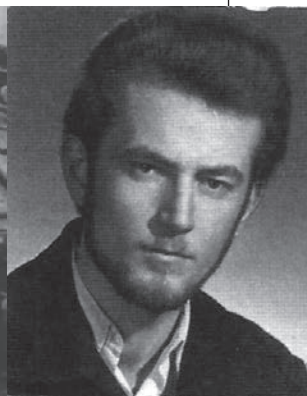
– Hát, az átélt élmények, mert aktívan részt vettem az '56-os eseményekben, harcokban. Meghurcoltak engem is, fegyelmi bizottság elé állítottak a főiskolán, Kofán Károly tanár urat is, s a hallgatók közül csak engem egyedül, ezt a jegyzőkönyv is tanúsítja.

– Hogy kezdődött a forradalom itt a főiskolások számára?

– Október 15-én volt itt a díszteremben egy nagygyűlés, s ezen a nagygyűlésen már követeltük, hogy a helyiségben levő Sztálin-szobrot tüntessék el. Ez azért nagy dolog, mert csak 23-án követelte a Műszaki Egyetem is ugyanezt, aztán a valóságban le is döntötték a Sztálin-szobrot. Aztán követeltük azt is, hogy

A képrészletek mellett fent Csizmadia Zoltán, lent felesége ifjúkori fotója

március 15-ét és október 6-át nemzeti ünnepé nyilvánítsák. Tanügyi reformokat követeltünk. A marxizmus eltörlését, több nyelvet, hogy ne csak orosz tanítsanak, szóval ilyen dolgokat. A marxista tanszék vezetője ott azt mondta, hogy ezek a gyűlések a szeizmográf-nál is pontosabban mutatják, hogy hová és ki ellen irányul a nép haragja. Mi, képzőművészeti főiskolások október 23-án ki akartunk vonulni, már 22-én meg is állapodtunk, de volt egy gyűlés, s ott a tanárok le akartak erről beszélni. Mi ennek ellenére kivonultunk, s a Rákóczi úton kapcsolódtunk be, mert csodálkozásunkra már egy hatalmas tömeg volt az utcán, mindenünnen jöttek zászlókkal, énekelve, s vonultunk a Petőfi-szoborhoz.

– Hol vettél részt forradalmi küzdelmekben?

– A Vörös Csillag mozinál, ott van egy szálloda is, ezt azért választottuk, mert a szállodarész a Lenin körútra nyílt, s a Hársfa utcába még el lehetett menekülni. Szóval az egyetemi ifjúság nemcsak bátor volt, hanem elővigyázatos is. A harcokban már kevés egyetemista vagy értelmiségi vett részt, zömében inkább munkások, diákok meg gyerekek harcoltak. És a volt katonák.

– Fél évszázad múltán döntöttél úgy, hogy megfested az '56-os témákat. Már a műteremben beszélgetünk. Meg tudod nekem mutatni néhány vásznadat?

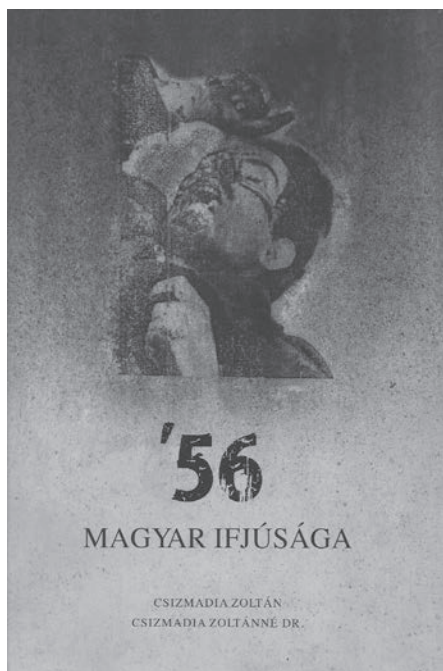
– Örömmel és szeretettel mutatom. Megfestettem azt is, hogy emlékezzenek: „Nem álltunk bosszút...” Ki volt írva a kereszték alá, hogy tizenhat, tizenöt, tizennégy éves gyermekeket végeztek ki, illetve a harcban meghaltak, s oda volt írva, hogy „Bosszút állunk érted!” – és nem álltunk bosszút.

– Ez a nagyméretű, 2006-os kép is '56-os témájú?

– Valójában az: *Feltámadunk!* ez a címe, s látható, hogy a halottaiból szépen kinő, hát egy kissé idealizált fiatal gyermek géppisztollyal, aki majd bosszút áll. És itt van a Falábú Jancsi, a Corvin köz hőse, itt van, aki egy tankot felgyújt benzines palackkal, s itt van a Keménykalapos és az apja, a Tarisznyás Öreg. Őket a Corvin közben így hívták, mert a nevükön nem nevezték őket... És megmutatom, ezt a képet pedig a Magyar Képzőművészeti Főiskolán kivégzett nyolc fiatalnak az emlékére készítettem.

– Itt a főiskolán ti nemzetőrök voltatok?

– Amikor Nagy Imre rádióbeszédét haj-

Népek Krisztusa Magyarország

nalban hallgattuk, hogy a kormány a helyén van, s a katonaság felvette a harcot, hát akkor nekünk, nemzetöröknek is itt volt a helyünk. Akkor belopakodtunk ide a főiskolára. Nagyon kockázatos volt ide bejönni, mert a Keletit már az oroszok elfoglalták, s a Nefelejcs utcán nyomjelzővel, golyóval löttek állandóan, úgyhogy alig tudtunk átjönni. Ideérve az Izabella utcai bejárati kapuhoz, tudtuk, hogy itt van egy Budaházy nevű fűtő, s zörögünk. Nagy nehezen beengedtek, mert voltunk vagy harmincan. Az Andrássy úton, akkor Sztálin út volt, már vonultak a szovjet páncélosok, tankok és a nyitott páncélautók a parlament felé.

– 1956. november 6-án, 7-re virradóra az épületet körülvették a szovjet tankok, s az épületre irányították az ágyúcsöveket. Állítottunk öröket, s azok észlelték, hogy körül vagyunk véve. Akkor lementünk a pincébe, ahol már előzőleg, még november 4-én kivágtuk az Izabella úti, szomszédos épület falát, hogy ott elmenekülhessünk. De akkor jöttek az oroszok, s kiválogatták, hogy akin kincstári csizma volt, vagy kabát, vagy akármilyen árulkodó ruhanemű, azt kiemelték. És még a fiatalokat is, a Kovács Jóskát, akin egy bőrkabát volt, ugye, az a forradalmártípus... Ezután az oroszok bevitték őket a szomszéd fűtőházba, pincébe, s ott kegyetlenül lemészárolták, lelőtték őket, mint a kutyákat.

– *A főiskola udvarán, ahol most autók parkolnak, 1956. november 6-án véres események történtek. Hogyan emlékszel vissza ezekre?*

– Itt védekezésre helyezkedtünk el a gépfegyverekkel, a géppuskákkal, s asztalokat húztunk az ajtókhöz, a grafikai műhelyből pedig oldászerket tettünk üvegekbe, hogy a tankra dobáljuk. De délben, tehát 4-én dél körül jött Koffán Károly tanár motorkerékpárral Budáról, s mondta, hogy „Gyerekek, itt tankok ellen kispuskával nem lehet harcolni. Menjenek haza!” Többen hazamentek, hazamentünk, én egy másik helyre mentem Vörös

Gyula barátommal, s még egy éjjel ott harcoltunk, aztán hazamentünk. Aztán 6-án jöttek be, amikor itt plakátot rajzoltunk. És akkor leptek meg az oroszok bennünket. Valaki elárult bennünket, s bejöttek a Bábszínház kapuján. Tehát itt nem volt semmiféle erőszakos behatolást, hanem valaki beengedte őket, s végigvezették őket, mert minden helyszínt tudtak, a pincébe is lejöttek. Ott kivégezték, ahogy mondtam a Csűröst és a Komondy Sándort. Nem volt fogolyjétek, nem volt bírósági eljárás, csak az ártatlan embereket egyszerűen lekaszabolták.

– *Ki volt az a négy diák, aki itt vértanúhalált halt az oroszok fegyvereitől?*

– Bódis Antal, Csürös Zoltán, Komondy Sándor és Kovács József. Ezek a főiskolai hallgatók, akik nagyon tehetséges emberek voltak... Én disszidálni is akartam, de elfogtak a határon, s bevitték Csornára, az ávéhára. Ott hallgattak ki, s ott voltam több napig. Amikor engem bevitték, ugye, még diák voltam. Egy összeborított zsíros kenyér volt a szatyorban meg egy József Attila-kötet. Ez volt az egész vagyonom, s egy béleletlen kabát. Ez valahogy feltűnt a kihallgató ávos tisztnek, aki ettől szimpatizált velem, mert kivette a József Attila-kötetet, s ott mondta a társának, hogy erről a versről beszélt. Na, akkor én jobban éreztem magam. Így a rendőrségre kerültem, de mit ad Isten, ott levittek a fogdába, leszedték a nadrágszíjat, egyedül egy fogdába betettek, ott voltam, nem is tudtam megállapítani, hogy hány napig.

– *A forradalom festőjeként hogy gondold, ezek a festmények, amelyekkel visszaemlékszel '56-ra, mennyire tudják átadni azt a hangulatot, azt a lelkesültséget, amely akkor uralkodott Budapesten?*

– Igen, igazad van, hogy átadni. Azért írok szöveget a képekre, mint a középkorban a templomokra, mert már ennek a generációnak nincs élménye, s nem is igyekeztek, hogy ezt a hősi tettet mindennapivá tegyék és hírt vigyék.

– *Csopakon vagyunk, a családi nyaralóban, amely egyúttal műterem céljaira is szolgál, itt készíted az '56-os festménysorozatodat. Ez, amit itt látok, éppen egy kollázs a forradalom 60. évfordulójára.*

– 1956-ban az egész nép felkelt a tankok ellen. Amikor bejöttek Budapestre, ezek a hősi gyermekek felgyújtották a tankokat Molotov-koktéllal, ezt meg kell örökíteni, ezeket a szabadsághős gyermekeket, akik itt tizenöt-tizenhat évesen életüket vesztették az oroszokkal való harcban. Engem ez a kép egy félévig foglalkoztatott, különböző motívumokat próbáltam felrakni erre a vászonra, de sehogy sem tudtam kifejezni azt, hogy ide bejöttek tankkal, s ilyen kis, szegény fiatalok ilyen hosszú puskával – dióverő puskának hívták ezt –, hogy ezek kinyírták ezeket a tankokat. És győztek. Én jártam ott, a Corvin köz környékén, tele volt rommal, de a fotók is bizonyítják, hogy teherautók, ágyúk és tankok megsemmisítve. Úgy, hogy olyan nagy hő keletkezhetett, hogy még elolvadt a teherautó is, még a vezetőfülke is leolvadt, mert az ágyúgolyók is belobbantak.

– *Húsz éve készíted a forradalmi festménysorozatodat, ez egy Memento-széria. Mi mozgatót téged, hogy miért kell képzőművészeti eszközökkel is emléket állítani az '56-os hősöknek?*

– Az, hogy a saját élményem, meg hogy a főiskolán kivégeztek nyolc embert, ez egész életemben kísértett engem. Annyira, hogy foglalkoznom kellett vele. Sőt, aztán a főiskola megbízott, hogy írjunk egy könyvet az élményekről. És szerencsére én úgy éltem végig mindezt ép ésszel és ép testtel, hogy nem rokkantam bele.

– *Ebbe a kollázsba forradalmárok fotóit is beleapplikáltad. Kik ők név szerint?*

– Az egyikük itt a Corvin köz hőse volt, úgy hívták, hogy a Keménykalapos, és volt az apja is, azt meg a Tarisznyás Öregnek hívták. Fejes József Tibor, aki a Corvin köz hőse volt. A Falábú Jancsi pedig ágyúval kilötte a tankok láncát, aztán kiütötte a hernyóalpat is, s akkor az járt körbe-körbe, ezután felgyújtották és megsemmisítették... A másikat Csürös Zoltánnak hívják, évfolyamtársam volt a főiskolán, ötödéves hallgató.

– *Azt lehet mondani, hogy te vagy a forradalom festője. Fenntartható benned ez az érdeklődés? Lezárható egy ilyen sorozat?*

– Valószínűleg halálomig készítem ezt a sorozatot, dolgozom fel az '56-os élményanyagot. Új elképzelések is adódnak, ez például már a második kollázkép, amelyet ha tizenöt éves gyermekek látnak, nem hiszik el, hogy ez csak egy festmény. Mert én eredeti dokumentumokat applikáltam ebbe a képbe. Hogy hány évesek az áldozatok, azt a sírkeresztek jelzik, s azt is, hogy „Bosszút állunk értük!” Nem állunk bosszút értük. ♦

Dokumentumképek Kékesi Attila filmjéből

A FORRADALOM ARCA Egy pesti lány nyomában

című, 2006 októberére készült dokumentumfilmet rendezőként és operatorként is *Kékesi Attila* jegyzi. Most az ő szavaival foglaljuk össze a film születésének történetét.

„A *Paris Match* 1956. november 10-ei számában a magyar forradalomról szóló tudósítás nyitóképeként megjelent fotó október 30-án készült Budapesten, a Múzeum körúton. Negyvenöt évvel a fotó elkészülte után *Balázs Eszter* magyar történész és *Phil Casoar* francia újságíró elhatározták, hogy kiderítik, vajon mi történhetett a képen látható fiatal párral, kik ők, túléltek-e a forradalmat, s ha igen, akkor meg lehet-e találni őket ennyi év után. A film ezt a kutatást követi nyomon. Mivel az éveken át tartó nyomozás során elsősorban a lányról találtunk képeket és adatokat, így a film az ő történetén keresztül mutatja be, hogy a forradalom hogyan befolyásolta, alakította a hétköznapi emberek sorsát.

A fotó, amely csak egy pillanatot rögzített, a lány egész életére hatással volt. A kép megjelenése is szerepet játszott abban, hogy a forra-

dalom leverése után menekülnie kellett, külföldön pedig a fotónak köszönhetően vált ismertebbé a menekültek között. Próbált megfelelni az újságok sugallta szerepnek (a *Paris Match* cikkének címe is *Budapesti hősök* volt), s így környezete számára mindvégig a forradalom hőse maradt.

A filmben megszólalnak életének részesei, szemtanúi és a történetünket elindító fotó készítője is (Russ Melcher fotóriporter, bár sokáig a képet a Pártház ostrománál halálos sebet kapott Pedrazzininek tulajdonították).

A film születését inspiráló fotón a forradalom napjaiban egymásra talált pár áll előtűnik: a fiú klasszikus pesti srác, olyan, mint egy filmszínész. Kezében gépfegyver, mégis sárm árad belőle. A lány, oldalán mentős táskával, kedvesen mosolyog.”

Rendező, operatőr és vágó: *Kékesi Attila*
Zeneszerző: *Darvas Ferenc*
Koproducer: *Jean-Pierre Jeunet*
Főszereplők: *Balázs Eszter* és *Phil Casoar*
(*Balázs Eszter* és *Phil Casoar* kutatásból született könyve: *Les Héroes de Budapest* 2006-ban jelent meg Párizsban.)